

JANUSZ TURSKI

*Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów
Wiejskich w Brwinowie*

WSPARCIE ROZWOJU INSTYTUCJI DORADZTWA ROLNICZEGO W PROJEKTACH PHARE

1. Wstęp

Wzmocnienie instytucji, które w sektorze rolnym, powinny zapewnić wdrażanie prawodawstwa unijnego, ma kapitalne znaczenie dla przyszłych beneficjentów instrumentów wsparcia w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i Funduszy Strukturalnych (FS). Właściwe przygotowanie doradztwa rolniczego do realizacji zadań po uzyskaniu członkostwa w Unii Europejskiej, jest wyzwaniem, które oznacza zbudowanie takiego potencjału organizacyjno-kadrowego, aby można było pomóc rolnikom i mieszkańcom wsi w efektywnym wykorzystaniu ich szans rozwojowych. Wzmocnienie zdolności instytucjonalnej doradztwa, zaangażowanie we właściwą realizację programu rządowej strategii akcesyjnej, przygotowanie do wsparcia w absorpcji instrumentów po 1 maja 2004 roku, powinno uzyskać priorytet w działaniach każdej państwowej jednostki doradztwa.

Doskonalenie wiedzy oraz zdobywanie umiejętności praktycznych przez doradców rolniczych, w zakresie wdrażania instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej, ma charakter ciągły. Po 1989 roku, z początkiem okresu transformacji ustrojowej w Polsce i realizacji układu stowarzyszeniowego z UE w latach 90-tych, proces ten był wspierany przez kraje członkowskie w ramach programu Phare. W czasie ostatniej dekady, wdrożono projekty pomocy technicznej, które kierowały szeroką pomocą szkoleniową dla doradców rolniczych [Projekt 1998; Projekt 1999]. Projekty zrealizowały działania, które przyczyniły się w znacznym stopniu do przekazania wiedzy wielu setkom przedstawicieli różnego szczebla kadr doradców rolniczych, przede wszystkim z zakresu modyfikowanej WPR i kierunków jej przyszłej ewolucji w krajach UE. Przy wydatnym udziale tej pomocy, uruchomiono kształcenie kadry trenerów, która w dalszym etapie miała zadanie prowadzenia szkoleń doradców terenowych w całym kraju. Zapropono-

wane zostały nowe treści kształcenia dla doradców, nowatorskie formy pilotażowych szkoleń dla trenerów, między innymi z wykorzystaniem środowiska wirtualnego (internet) oraz metody edukacji na odległość.

Po 1998 roku, instytucje doradztwa rolniczego uczestniczą we wdrażaniu projektów w ramach pomocy Phare, które charakteryzuje nowa orientacja w realizacji swoich celów, polegająca na wsparciu wzmocnionej strategii przedakcesyjnej. Od tej pory, pomoc techniczna z UE kierowana do struktur doradztwa, uwzględnia priorytet budowy systemu instytucjonalnego, jaki niezbędny jest we wdrażaniu unijnego dorobku prawnego (*acquis communautaire*). We współpracy resortu rolnictwa i Krajowego Centrum Doradztwa, w 1999 roku przygotowany został projekt dokumentu realizacji rozwoju instytucjonalnego dla polskiego doradztwa rolniczego, który uzyskał rekomendację dla wdrożenia przy zaangażowaniu pomocy finansowej ze strony Komisji Europejskiej. Wsparcie w wymiarze merytorycznym, polega na wykorzystaniu wiedzy i doświadczenia krajów członkowskich UE w zakresie funkcjonowania efektywnych instrumentów pomocy rolnikom i innym adresatom. Realizacji tak sformułowanych celów służy obecnie wdrażany projekt Phare 2001, pn.: „Krajowy System Doradztwa Rolniczego” [Projekt 2003]. W ramach działań tego projektu, w części dotyczącej tzw. „Umowy bliźniaczej”, eksperci unijni we współpracy z resortem rolnictwa i przedstawicielami organizacji doradczych, wspólnie przygotowują odpowiednie propozycje rozwiązań systemowych, które służyć mają przede wszystkim:

- wzmocnieniu instytucji polskiego doradztwa,
- stworzeniu jego jednolitej struktury organizacyjnej,
- przygotowaniu wysokiej jakości kadry doradców.

2. Struktura projektu PHARE PL.O1.04.02 „Krajowy System Doradztwa Rolniczego”

Projekt składa się z trzech kontraktów usługowych, tj.:

1. Współpraca bliźniacza (ang: twinning).
2. Wyposażenie w sprzęt.
3. Szkolenia dla doradców.

Ad. 1. Współpraca bliźniacza (twinning) – cele:

- umocnienie i przygotowanie instytucjonalne polskiego systemu doradztwa do wspierania integracji z UE;
- przygotowanie doradztwa rolniczego do działań wspierających w takich obszarach, jak:
 - korzystanie z programów pomocowych w ramach WPR,
 - korzystanie z funduszy strukturalnych,
 - wdrażanie norm sanitarnych i norm jakości; inicjowanie i wspieranie rozwoju grup producenckich.

Ad.2. Wyposażenie w sprzęt – cele:

- utworzenie i wyposażenie sprzętowe Sieci Centrów Doradztwa Otwartego na terenie 16 województw w Polsce (Distance Advisory Study Network - DASN);
- realizacja metody kształcenia na odległość, która bazuje na osiągnięciach technologii informacyjnej (ICT). Dla realizacji tego zadania niezbędne jest:
 - a) zakup urządzeń jak: serwery, komputery, drukarki, video-projektory, modemy,
 - b) założenie lub rozbudowa istniejących sieci komputerowych, linii ISDN.

Ad. 3. Szkolenia dla doradców – cele:

- szkolenie dla kadry zarządzającej (80 osób), ze szczególnym zwróceniem uwagi na problemy zarządzania instytucją i zasobami ludzkimi, funkcjonowania instytucji doradczych w UE.
- szkolenia dla dużej grupy doradców (wykłady i warsztaty), ze szczególnym zwróceniem uwagi na praktyczne aspekty wdrażania instrumentów i mechanizmów WPR; szkolenie internetowe dla grupy doradców – trenerów (przeprowadzone w środowisku wirtualnym – distance education method), skoncentrowane przede wszystkim na 2 tematach, jak: wdrażanie standardów sanitarno-jakościowych oraz promowanie idei i animowanie grup producentów rolnych.

3. Realizacja umowy bliźniaczej projektu PL/IB/2001/AG/02

Rozpoczęcie realizacji projektu nastąpiło z chwilą podpisania umowy, która zawarta została pomiędzy Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz reprezentującym konsorcjum wykonawcy – liderem ze strony unijnej SAC (Scottish Agricultural College). W dniu 22 sierpnia 2002 roku, rozpoczął się okres 20 miesięcznej realizacji porozumienia bliźniaczego, które realizuje kontraktor unijny w składzie: SAC/NI-CO/DEFRA/TEAGASC – brytyjsko/irlandzkie konsorcjum. Stałym przedstawicielem konsorcjum ekspertów unijnych w Polsce jest p. Matthew Brown z SAC, który zgodnie z warunkami umowy pełni rolę Doradcy Przedakcesyjnego (ang: PAA – Pre-Accession Advisor).

Cel ogólny projektu, w części współpracy bliźniaczej to usprawnienie istniejącego systemu doradztwa w Polsce. Jego osiągnięcie powinno ułatwiać zrealizowanie takich celów szczegółowych, jak:

- a) budowanie i usprawnienie systemu doradztwa rolniczego w kierunku przygotowania do realizacji zadań, jakie pojawiają się w okresie przedakcesyjnym i pierwszych latach członkostwa;
- b) sprecyzowanie zadań jednostek doradztwa rolniczego i określenie relacji pomiędzy istniejącymi podmiotami krajowego systemu doradztwa rolni-

czego, co pozwoli poprawić efektywność działań i wykorzystania środków pomocowych UE;

- c) przygotowanie kadry doradców do wdrożenia nowych wymagań, określonych w standardach sanitarnych i jakościowych dla produktów rolnych;
- d) wyposażenie kadry doradców w kompetencje dla inicjowania i wspierania grup producentów rolnych;
- e) usprawnienie przepływu wiedzy związanej z wymogami i przepisami prawnymi, obowiązującymi w rolnictwie UE poprzez przygotowanie odpowiedniej infrastruktury technicznej, organizacyjnej i zasobów wiedzy, w krajowym systemie doradztwa rolniczego w Polsce.

Instytucjonalnymi partnerami, ze strony polskiej i unijnej, którzy wspierają realizację projektu na rzecz struktur doradztwa rolniczego są struktury administracji i agencje państwowe odpowiedzialne za wdrażanie instrumentów polityki na rzecz rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, a ponadto instytucje doradztwa związane z rolnictwem, uczelnie rolnicze.

Projekt bliźniaczy podzielony został na 4 części (**A, B, C, D**), które zawierają zróżnicowane zadania do wykonania w etapie I przygotowawczym (zadanie **A i B**) i etapie II wdrożeniowym (zadanie **C i D**).

Zadania w etapie I przygotowawczym:

A – zdefiniowanie i przygotowanie polskich systemów doradztwa rolniczego do wspierania integracji z UE w okresie przed i po przystąpieniu do UE,

B – doskonalenie doradztwa rolniczego celem ułatwienia korzystania z programów pomocy w ramach WPR; wdrażania norm sanitarnych i jakościowych obowiązujących w UE; rozwoju organizacji producenckich.

Zadania w etapie II, w fazie wdrożeniowej:

C – stworzenie systemów przekazywania wiedzy i informacji, w ramach krajowego systemu doradztwa rolniczego przy wykorzystaniu skomputeryzowanego systemu zarządzania informacją.

D – planowanie po przystąpieniu do UE; opracowanie koncepcji zarządzania doradztwem.

Dla efektywnej realizacji prac i zadań etapu pierwszego (I) projektu, powołane zostały grupy robocze w ramach wybranych komponentów umowy bliźniaczej, które skoncentrowały się na następujących obszarach tematycznych: Wspólna Polityka Rolna; Fundusze Strukturalne; Grupy producenckie; standardy higieniczne i jakościowe; rozwój zasobów ludzkich. Rezultatem prac wymienionych zespołów składających się z pracowników doradztwa ze strony polskiej i ekspertów unijnych były rekomendacje dla resortu rolnictwa w sprawie wdrożenia rozwiązań systemowych.

4. Kontrakt szkoleniowy i zaopatrzenie w sprzęt

W okresie wdrażania umowy bliźniaczej, przy ścisłej współpracy ekspertów strony polskiej i unijnej, opracowano i uzgodniono założenia, które otwierają możliwość realizacji usług w ramach pozostałych kontraktów projektu, tj. przeprowadzenia szkoleń dla doradców oraz zaopatrzenia w niezbędny sprzęt komputerowy. W połowie IV kwartału 2003 roku, propozycje projektów w sprawie wdrażania pomocy technicznej, która powiązana ma być ściśle z realizacją celów ogólnych umowy bliźniaczej – uzyskały akceptację Komisji Europejskiej. Na przełomie listopada i grudnia 2003 roku, Centralna Jednostka Finansująco-Kontraktująca (ang: CFCU) funkcjonującą przy Funduszu Współpracy rozpoczęła proces wyłaniania firm dla wykonania wspomnianych zleceń. Można oczekiwać, że w okresie II kwartału 2004 roku, nastąpi rozpoczęcie wdrażania pomocy o charakterze szkoleniowym oraz zaopatrzenia w sprzęt IT. Obydwa projekty powinny wzmocnić potencjał instytucji doradztwa rolniczego w zakresie jakości usług doradczych i wyposażenia w niezbędne narzędzia.

5. Rezultaty uzyskane w okresie 10 miesięcy wdrażania projektu bliźniaczego

1. Eksperti unijni zaopiniowali projekt ustawy o doradztwie rolniczym, który opracowany został w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
2. W ramach strategicznego przeglądu dostępnych zasobów doradztwa określono jego rolę i funkcje w procesie akcesyjnym. Polscy członkowie zespołu przeprowadzili analizę zatrudnienia [Pabich, Odrobińska 2003, Projekt 2003] i bazy materialnej obejmując wszystkie jednostki na terenie kraju. Zrealizowano warsztaty dla dyrektorów jednostek struktur doradczych, z uwzględnieniem problematyki zarządzania, zmianą i rozwojem zasobów ludzkich i oceną potrzeb na usługi doradcze.
3. Duża grupa kierownictwa instytucji doradztwa rolniczego w Polsce uczestniczyła w wyjeździe studyjnym do W. Brytanii, Republiki Irlandii i Austrii, mając okazję wymiany doświadczeń z zakresu zarządzania organizacją i programowania zadań doradczych. Członkowie grup roboczych projektu (WPR, FS, grupy producenckie, standardy sanitarne i jakościowe) uczestniczyli w wyjazdach studyjnych, które dały możliwości zapoznania z wdrażaniem regulacji unijnych na poziomie gospodarstw rolnych.
4. W pracach roboczych resortu rolnictwa związanych z opracowaniem strategicznego dokumentu rządowego „Sektorowy Program Operacyjny”, analizowano szczegółowo odpowiednie doświadczenia z Republiki Irlandii – opierając się o zapisy tamtejszego SOP na lata 1994-1999 oraz dokumentu Narodowy Plan Rozwoju na lata 2000-2006 (*komponent: Strategiczny przegląd dostępnych zasobów doradztwa – dorobek wymieniony wyżej w pkt. 1-4*).

5. Opracowano model przepływu informacji dla pozyskiwania i przekazywania informacji w ramach struktur państwowego doradztwa rolniczego i do rolników. Określono potrzeby podwyższania kwalifikacji zawodowych doradców w zakresie udzielania pomocy rolnikom [Cetner 2003]. Przygotowano materiały szkoleniowe z zakresu wdrażania norm i standardów sanitarnych i jakościowych [Kajdan-Zysnarska 2003], a także do wykorzystania przy wspieraniu rozwoju grup producenckich.
6. Przygotowano propozycje z zakresu systemu obsługi „klienta” oraz instrukcji do podręcznika dla doradcy. Opracowano projekt ujednoliconego schematu organizacyjnego dla sprawnego funkcjonowania systemu doradztwa rolniczego, a także propozycje dotyczące systemu zarządzania zasobami ludzkimi – (*komponent: struktura doradztwa i systemy operacyjne*) [Projekt 2003].
7. Zaplanowano szkolenia dla doradców – trenerów w 3 grupach tematycznych (*komponent 4: wdrożenie krajowego programu doradztwa*).
 - ułatwienie startu młodym rolnikom / inwestycje w gospodarstwach rolnych;
 - gospodarstwa niskotowarowe / różnicowanie działalności gospodarczej;
 - normy i standardy jakościowe.
8. Przygotowano dokumentację projektową, tzw. TOR, dla uruchomienia kontraktowania usług szkoleniowych oferowanych doradcom rolniczym w ramach kontraktu trzeciego, tj. szkolenie dla doradców
9. Zademonstrowano irlandzki i szkocki system przepływu wiedzy i informacji rolniczej. Obie strony uczestniczyły w procesie oceny zdolności do stworzenia systemu transferu wiedzy i informacji w Polsce. Została opracowana specyfikacja sprzętu niezbędnego do budowy krajowego systemu kształcenia na odległość i zaopatrzenia w procedurze przetargu otwartego w ramach kontraktu 2 (*komponent: transfer wiedzy i informacji rolniczej*).
10. Opracowano materiały dla tematycznych publikacji dotyczących wdrażania w gospodarstwach rolniczych: standardów sanitarnych i jakościowych w produkcji, zasad dobrej praktyki rolniczej i dobrostanu zwierząt.

6. Uwagi ogólne

Realizacja zadań fazy przygotowawczej projektu (okres 10 miesięcy) przebiegała przy dużym zaangażowaniu partnerów umowy bliźniaczej, a w szczególności charakteryzował ją obszerny dorobek wypracowany przez grupy robocze, które stanowiły nieocenione forum do przekazania własnego kapitału wiedzy i doświadczenia zarówno ze strony ekspertów UE, jak i polskich przedstawicieli instytucji doradztwa.

Doświadczenia zdobyte przez przedstawicieli kadry kierowniczej organizacji doradczych oraz członków grup roboczych ze strony polskiej, zwracają szczególną uwagę na występowanie istotnego zróżnicowania systemowego w zakresie uwarunkowań procesu transferu wiedzy i informacji rolniczej w Polsce i krajach partnerów unijnych projektu (W. Brytania, Rep. Irlandii).

Konfrontacja dotychczasowych osiągnięć partnerów porozumienia bliźniaczego w zakresie takich elementów, jak: zarządzanie organizacją doradczą, system zarządzania „klientem”, metody oceny jakości usług doradczych – wskazują na znaczne różnice w warunkach polskich i rozwiązań w krajach unijnych partnerów projektu bliźniaczego, które są najczęściej wynikiem odmiennych doświadczeń w rozwoju społeczno-gospodarczym.

Kierunki rozwiązań systemowych dla organizacji i prowadzenia doradztwa rolniczego w Polsce, rekomendowane w ramach projektu bliźniaczego, powinny umożliwiać dostosowane do zadań, jakie przewidywane są dla doradztwa w ramach działań ujętych w projektach rządowego dokumentu pn.: „Sektorowy Program Operacyjny na lata 2004-2006” (finansowanie ze środków publicznych wsparcia doradztwa rolniczego oraz szkoleń rolników) oraz w propozycjach dokumentu pn.: „Narodowy Plan Rozwoju – dla przyszłego harmonijnego rozwoju kraju”, uwzględniający problematykę rozwoju wsi i rolnictwa na lata 2007-2013 - dalsza strategia dla wsparcia doradztwa rolniczego, ze szczególnym zwróceniem uwagi na zastosowanie dobrych praktyk gospodarowania i systemów zarządzania środowiskiem.

Realizacja Projektu Phare 2001 „Krajowy system doradztwa rolniczego”, sprzyjała integracji jednostek organizacyjnych doradztwa, a przede wszystkim wyzwałała rosnące zaangażowanie doradców różnych szczebli w strukturach terenowych.

Założenia realizowanego Projektu Phare 2001, z właściwym wyprzedzeniem przygotowują w Polsce, państwowy system instytucji doradczych co do kierunku zgodny z zapisami dwóch najnowszych regulacji WE (opublikowanych dnia 21 października 2003), tj.:

- po pierwsze: w sprawie ustanowienia wspólnych zasad wsparcia bezpośredniego w ramach WPR oraz utworzenia wybranych instrumentów wsparcia dla rolników uwzględniające zmiany wielu wcześniejszych regulacji ww. zakresie (Rozporządzenie Rady 1782/2003);
- po drugie: w sprawie zmiany regulacji wsparcia rozwoju obszarów wiejskich ze źródeł Europejskiego Funduszu Gwarancji i Orientacji Rolnej (1783/2003 z 29 września br.).

W okresie przedakcesyjnym, realizowany bliźniaczy projekt może być swoistym katalizatorem procesu ustawowego uregulowania dotychczasowego systemu doradztwa rolniczego w Polsce.

LITERATURA:

1. Dokument umowy bliźniaczej w sprawie wdrażania projektu Phare 2001 PL0104.02 „Krajowy System Doradztwa Rolniczego”.
2. Cetner G. (2003): Koncepcja Systemu przepływu informacji rolniczej. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4.
3. Kajdan-Zysnarska I. (2003): Dostosowanie gospodarstw do wymagań jakościowych UE. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 4.
4. Pabich A., Odrobińska B. (2003): Stan zatrudnienia w doradztwie rolniczym w 2003 roku. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 3, s. 148-154.
5. Projekt (1998): Projekt PL 9607.01.14 – Podwyższanie poziomu wiedzy doradców rolniczych w zakresie standardów jakościowych produktów rolniczych w celu wsparcia mieszkańców wsi w procesie integracji europejskiej.
6. Projekt (1999): Projekt PL 99.06.04 – Przygotowanie do wdrożenia Wspólnej Polityki Rolnej.
7. Projekt (2003): Projekt bliźniaczy PL/IB/2001/AG/02 „Krajowy System Doradztwa Rolniczego - Dotychczas zrealizowane prace”. – maszynopis KCDDRRiOW, Brwinów.

JANUSZ TURSKI

WSPARCIE ROZWOJU INSTYTUCJI DORADZTWA ROLNICZEG W PROJEKTACH PHARE**STRESZCZENIE**

W artykule wskazano na znaczenie pomocy udzielanej doradztwu rolniczemu w ramach projektów finansowanych ze środków PHARE. Wsparcie finansowe dotyczy przygotowania instytucji doradztwa rolniczego w Polsce i doradców do udzielania pomocy rolnikom w nowych warunkach funkcjonowania, po akcesji do Unii Europejskiej. Szczegółowo przedstawiony został projekt pn.: „Krajowy System Doradztwa Rolniczego”, jego zakres, zadania, dotychczasowe rezultaty i zadania do zrealizowania w pierwszej połowie 2004 roku.

JANUSZ TURSKI

SUPPORT FOR AGRICULTURAL ADVISORY SERVICES DEVELOPMENT IN PHARE PROJECTS**SUMMARY**

This article emphasises the significance of technical assistance provided within a framework of PHARE founded projects. This particular project is aiming at preparation of state driven advisory institutions and development of professional skills of advisory staff in order to ensure relevant assistance to farmers, taking into consideration the new environment and functions anticipated after accession to EU. In details presented project „National Agricultural Advisory System” its scope of tasks, results accomplished so far during Project duration but also specific tasks to be implemented in first half of the year 2004.